

RÄNNE. FAKTID JA SUUNDUMUSED MAAILMAS NING EESTIS

RÄNNE KOGU MAAILMAS: STATISTIKA, SUUNDUMUSED

Praegust aega nimetatakse **rändeajastuks**. Suuresti tänu moodsatele transpordivahenditele ja uutele sidetehnoloogiatele on maailm avardunud ning pikkade vahemaade taha rännata on lihtsam. Samas on **globaalne mobiilsus ebavõrdsuse tõttu tugevalt piiratud ja liikumisvabadus ei ole kõigi jaoks ühesugune**. Eelkõige kehtib see maailma lõunapoolsete piirkondade kohta. Lisaks sadadele miljonitele turistidele ning lühiajaliste tööreiside tegijatele on iga päev liikvel põgenikud, kelle kodust lahkumise põhjused, nende endi taust, rändeks vajalike vahendite hulk ning rändevalmidus on väga erinev.

ÜRO andmetel on umbes **iga seitsmes inimene maailmas sisserändaja** – kokku on maailmas migrante üle 1 miljardi. 2015. a. seisuga on **244 miljonit** inimest hinnanguliselt **rahvusvahelised sisserändajad** (alates 2000.a. on see arv kasvanud 41 %). **Sisemigrante** on umbes **740 miljonit inimest**¹.

Kui kogu maailma sisserändajatel oleks oma riik, siis nad oleksid rahvastiku suuruselt 5. riik maailmas

2015.a. seisuga olid ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Ameti (UNHCR) andmetel oma kodudest sunnitud tagakiusamise, relvakonfliktide, vägivalda või inimõiguste rikkumise tõttu lahkuma 65,3 miljonit inimest. See arv on 5,8 miljoni võrra suurem kui 2014.a. ning ajaloos ametlikult dokumenteeritud arvudest suurim. Enamus põgenikest, 40,8 miljonit inimest, asusid ümber koduriigi sees, kuid 24,5 miljonit otsisid turvalist elupaika väljastpoolt. **Neile lisandub 19,2 miljonit inimest, kes pidi lahkuma eri loodusõnnetuste ja keskkonnahävingu tagajärjel**².

KUI MITU INIMEST ÜHES MINUTIS ON SUNNITUD ESMAKORDELT OMA KODUST LAHKUMA? 2015. a. oli see arv keskmiselt 24 inimest igas minutis²

Joonis Newly displaced persons per minute | 2003 – 2015. Allikas: Global Trends 2015²

Ainult 201 400 põgenikku sai 2015.a. naasta uuesti oma kodumaale – eelkõige Afganistani (61 400 inimest), Sudaani (39 500), Somaaliasse (32 300) ja Kesk-Aafrika Vabariiki (21 600)².

RÄNDE PÕHJUSED JA LIIGID

Rände põhjustele ja iseloomule tuginedes on võimalik eristada:

vabatahtlikku vs sunnitud (ehk pagulasränne)

seaduslikku vs ebaseaduslikku (ebaseadusliku rände vastane võitlus on Euroopa Liidu rändepoliitika keskne komponent, mille peamiseks meetodiks on rangem kontroll välispiiri üle)

alalist vs ajutist

õppe-, töö- (tihti seotud majanduslike põhjustega) ja **pererännet** (suur(im) rände liik Euroopas, k.a. Eestis)

keskkonnarännet – elukohavahetus seotud muutunud keskkonnatingimuste tõttu (nii ootamatud katastroofid kui järkjärgulised protsessid, mis tihti seotud kliimamuutustega)

Geograafiliselt jaotatakse rännet:

- **siseränne** - riigisisised elukohavahetused
- **välisränne ehk rahvusvaheline migratsioon** (tegemist võib olla alalise, püsiva elukohavahetusega või ajutise elama, tööle asumisega teise riiki)

Välisrände üks mõjutajatest on lähte- ja sihtriikide elatustasemetes erinevus, lisaks ka sotsiaalsed, poliitilised, keskkonnategurid.

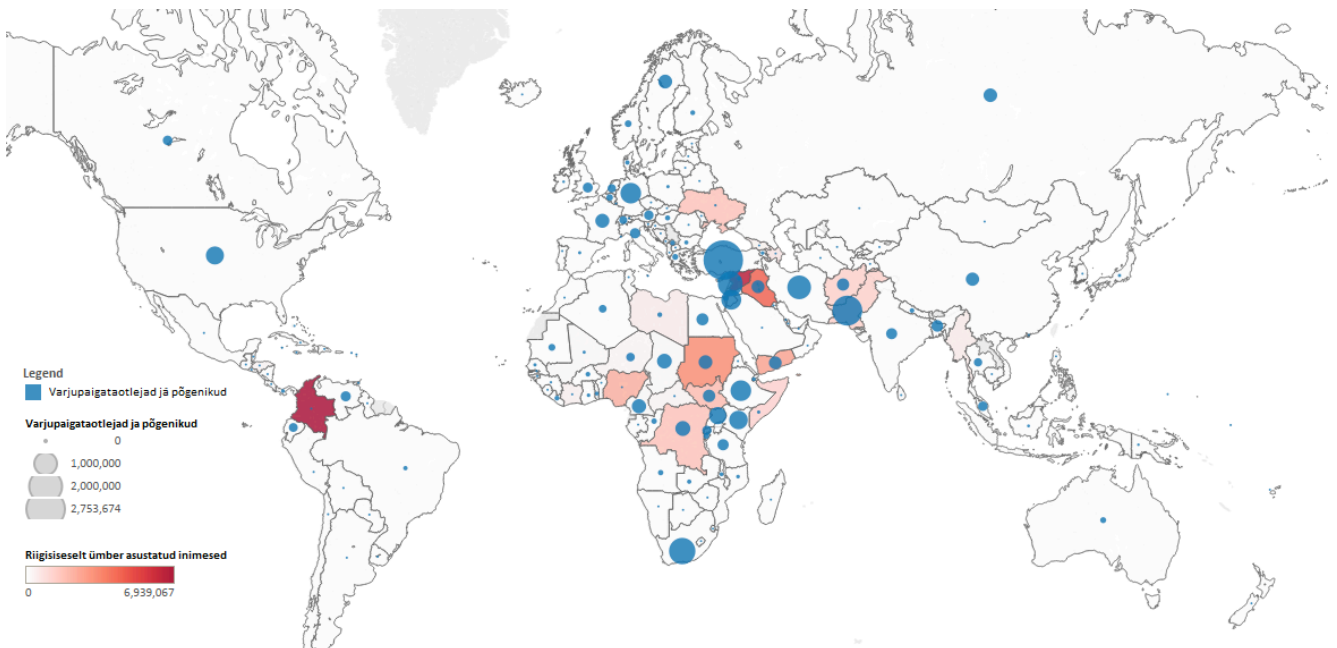
INTERAKTIIVNE KAART RÄNDEST ÜLEVAATE SAAMISEKS

Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon (*International Organization for Migration - IOM*) on 2015. a. ÜRO andmetele tuginedes **koostanud interaktiivse kaardi**, mille abil saab vaadelda, kui palju sisserändajaid eri maailma riikides elab ning kust nad tulnud on. **Kaardilt saab uurida nii sisse- kui väljarännet**. Näiteks saab uurida, kui palju Eestist pärit inimesti elab Ukrainas ning vastupidi.

<https://www.iom.int/world-migration>

RÄNNET ISELOOMUSTAVAD SUUNDUMUSED TÄNAPÄEVAL

- **Rände globaliseerumine** – ränne mõjutab üha enam arv riike, vastuvõtja maadesse tulevad inimesed erinevamate/suuremast arvust riikidest (nn *superdiversity*)
- **Rände intensiivistumine** – riikide vahel liikuvate inimeste arv on kasvaynd oluliselt, on „rändejastu“
- **Rände diferentseerumine** – enamikesse riikidesse toimub erinevat tüüpi ränne (tööränne, pereränne, õpperänne, pagulasränne jt)
- **Rände feminiseerumine** – naiste osakaal migrantide seas on alates 1960. aastatest oluliselt kasvanud (moodustavad 49% sisserändajatest maailmas). Varasemalt domineeris meestekeskne tööränne.
- **Rände politiseeritus on kasvanud** – ränne on tihedalt seotud sisepoliitilise olukorraga, bilateraalne ja regionaalne koostöö, mõju riikikule julgeolekule. Üha enam tunnistatakse, et ränne vajab globaalset lähenemist ja saatja-vastuvõtjamaade tihedamat koostööd.
- **Rände transiitpiirkondade teke** – traditsioonilised emigratsioonimaad muutuvad sisserändajate transiidiks (nt Poola, Hispaania, Maroko, Mehhiko, Türgi, Lõuna-Korea).

Sunnitud ränne 2015.a. (joonis ei sisalda keskonnarännet) Interaktiivne kaart: <http://iomgmdac.org/forced-displacement-globally/>

Peamised lähteriigid, kust ollakse sunnitud põgenema, on **Süüria, Afganistan, Somaalia ja Sudaan**. Kõige enam pagulasi on Türgis, kus neid on 1,84 miljonit. Kokku esitati 2015.a. **ca 2 miljonit varjupaigataotlust**: kõige suurem taotluse arv esitati Saksamaale – 441 900 taotlust. Palju taotlusi esitati ka USAle – 172 700, Rootsile – 156 400 ning Vene Föderatsioonile - 152 200. Taotlejate seas oli kokku **98 400 ilma saatjata alaealist varjupaigataotlejat** 78 eri riigist².

VAHEMERE KAUDU SISSERÄNNE EUROOPASSE 2015-16

2015. aastal tuli üle **Vahemere Euroopa Liitu üle 1,014 miljoni põgeniku**, peamiselt Kreekasse ja Itaaliasse. Kadunuks jäi ametlikult 3771 inimest. 2016. a. on kadunuks jäänud inimeste arvuks hinnatud üle 4600 inimese, ehkki saabunuid on mitu korda vähem - 372 744 inimest (nov 2016)³. Saabunutest 27% on lapsed, 18% naised ning 55% mehed. Enim saabujaid oli ka 2016. a. Süüriast, järgnes Afganistan, Nigeeria ja Iraak.

EUROOPA LIIDU RÄNDEKAVA – 2015.a. sügisel leppisid EL riigid kokku 160 000 rahvusvahelist kaitset vajava inimese ümberpaigutamises liikmesriikide vahel. Eesti on lubanud kahe aasta jooksul võtta vastu kuni 550 inimest.

SISSERÄNNE EESTISSE 1997-2016

Eestisse saabub pidevalt välismaalasi töötama, õppima, perekondlikel ja muudel põhjustel elama ning nende kõrval on rahvusvahelise kaitse saajaid ainult väike osa. Näiteks **2015.** a. said **Eestis tähtajalise elamisloa või registreeris oma elukoha kokku 8 104 välismaalast**, samas kui **rahvusvahelise kaitse taotluse esitas 231 inimest**⁵. Eestis on pagulasstaatuse andmine reguleeritud Välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadusega (aastast 2006). Eesti pakub rahvusvahelise kaitse taotlemise ja saamist võimalust alates 1997. a., mil liituti Genfi pagulasseisundi konventsiooni (1951) ja seda täiendava 1967. aasta New Yorgi protokolliga ning loodi Eestis kohustuste täitmiseks ka seaduslik alus. Eestilt on **aastatel 1997-2015** rahvusvahelist kaitset **taotlenud 821** inimest ja **kaitse on saanud 172 inimest** (neist 88 pagulast ja 84 täiendava kaitse saajat). Kõige rohkem rahvusvahelise kaitse taotlusi on läbi aastate esitatud Eestile Ukrainast, Venemaalt, Gruusiast, Süüriast ja Afganistanist⁵. 2016. a. on seisuga 30.09. esitatud Eesti piiril või Eestis 75 taotlust ning rändekava alusel 79 taotlust. Kuna varjupaigamenetlus võtab aega kuni 6 kuud, siis on suur osa taotlustest endiselt menetluses. Eestis annab inimesele pagulasstaatuse või täiendava kaitse saaja staatuse Politsei- ja Piirivalveamet. **Pagulasstaatuse** omajatele antakse **kolmeaastane, täiendava kaitse saajatele üheaastane elamisloa**, mida vajadusel pikendatakse.

MÕISTED

Migrant - üldtermin rändaja kohta

Rahvusvaheline sisserändaja ehk **immigrant / väljarändaja e emigrant**

Sisemigrant: paikeb ümber oma riigi piires

Põgenik - üldtermin kõigi nende kohta, kes on põgenenud päritoluriigist olenemata põhjustest. Kui põgenik ei ületa rahvusvaheliselt tunnustatud riigipiiri, on tegemist sisepõgenikuga.

Varjupaigataotleja ehk **rahvusvahelise kaitse taotleja** (juriidiline termin) - see põgenik, kes on esitanud varjupaiga (ehk asüüli) taotluse.

Rahvusvahelise kaitse saajaid on 2 liiki:

1. Pagulane – tegemist on inimesega, kellele on antud kaitse 1951. aasta Genfi pagulasseisundi konventsiooni alusel, see tähendab on tuvastatud, et tal on põhjendatud tagakiusukartus rassi, usu, rahvuse, ühiskondlikku rühmitusse kuulumise või poliitilise meelsuse alusel.

2. Täiendava kaitse saaja - inimene, kes ei kvalifitseeru pagulaseks, kuid kelle väljasaatmine või kodumaale tagasisaatmine võib talle kaasa tuua tõsise ohu (näiteks surmanuhtlus, piinamine, muu ebainimlik või inimväärikust alandav kohtlemine ja karistamine, rahvusvaheline või riigisisene relvakonflikt).

Mitteametlikud terminid:

Majanduspagulane, -põgenik: inimesed, kes on vabatahtlikult elukohta vahetanud eesmärgiga parandada oma elujärge.

Keskkonnapagulane, -põgenik: põgenikud, kes on kodudest pidanud lahkuma ootamatu või järk-järgulise keskkonnahävingu (sh inimtekkeline) tõttu.

Kliimapagulane, -põgenik: põgenikud, kes on kodudest pidanud lahkuma just kliimamuutustest põhjustatud keskkonnahävingu tõttu.

PAGULASTE VASTUVÕTMINE EESTIS⁴

1. Rahvusvahelise kaitse taotleja (Politsei- ja Piirivalveameti poolne menetlusprotsess kestab kuni 6 kuud)

Kui inimene alles taotleb rahvusvahelist kaitset, siis paigutatakse ta menetluse ajaks majutuskeskusesse (nov 2016 on Eestis 2 keskust: Vao ja Vägeva majutuskeskused).

Majutuskeskuse poolt korraldatakse talle:

- majutamine
- rahalise toetuse maksmine toimetulekupiiri ulatuses (2016. aastal 130 eurot kuus pere esimesele liikmele ja lastele ning 104 eurot kuus pere teistele täisealistele liikmetele)
- esmavajalike riiete ja muu vajalikuga varustamine
- tervisekontroll ja juurdepääs tervishoiuteenustele
- eesti keele õpe ja hädavajalik tõlketeenus
- transporditeenus menetlustoimingutele

Kui rahvusvahelise kaitse taotlus rahuldatakse ja taotleja saab elamisloa, hakkavad talle kehtima 2. punktis kirjeldatud tingimused.

Töötamine – esimese 6 kuu jooksul keelatud, kuid kui 6 kuu jooksul rahvusvahelise kaitse taotluse esitamisest arvates ei ole temast sõltumatul põhjusel tema taotluse kohta otsust jõustunud (VRKS § 10 1 lõige 1), on taotlejal õigus tööle asuda, ettevõtlusega tegeleda.

2. Juba rahvusvahelise kaitse saanud inimene (sh Euroopa rändekava raames saabuvad pagulased)

- Eestisse saabudes suunatakse ta elama kohalikesse omavalitsustesse.
- tagatakse tugi eluruumi üürimisel, kohustuslik eesti keele õpe koos kohanemisprogrammiga ja hädavajalik tõlketeenus 2 aasta jooksul

Ümberasutatud isiku puhul kaetakse üürisuhte alustamise kulud. Eluruumi üüri ja kommunaalkulud kaetakse vajaduspõhiselt (sõltuvalt inimese sissetulekust) eelkõige toimetulekutoetuse kaudu.

Tal on õigus saada abi nagu igal Eesti elanikul:

- riiklikku pensioni, peretoetusi, tööturuteenuseid ja tööturutoetust, sotsiaaltoetusi, tervishoiuteenuseid.

Töötamine - tal on õigus Eestis töötada, õigus tööturuteenustele ja -toetustele Eesti alalise elanikuga samadel alustel. Töötukassa poolt koostatakse individuaalne tööotsimise plaan.

Pagulastele laieneb ravikindlustus samadel alustel nagu Eesti alalistele elanikele. Kui pagulane ei tööta, ei õpi ega ole töötukassas töötuna arvel, talle ravikindlustus ei laiene.

Euroopa rändekava alusel on Eestisse ümberpaigutatud ja –asustatud nn kvoodipagulasi seisuga nov. 2016 kokku 77 inimest. Uuteks elukohtadeks on Harju-, Järva-, Tartumaa, Lääne-Virumaa, Lääne-, Viljandi-, Pärnu- ning Põlvamaa⁴. 21 perekonnast 15 on pärit Süüriast. (Täpne ülevaade: https://valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/failid/eestisse_umberpaigutatud_ja_asustatud_pagulased_uuendatud_16.11.2016.pdf) Paguluse põhjuste ja lähteriikide kohta leiab ülevaatlikku eestikeelset taustinfot <https://valitsus.ee/et/pagulased>

KASUTATUD MATERJALID

¹ 2015 Global Migration Trends. Factsheet (2016) IOM - https://publications.iom.int/system/files/global_migration_trends_2015_factsheet.pdf

² Global Trends. Forced Displacement in 2015. (UNHCR) <http://www.unhcr.org/576408cd7>

³ Refugees/Migrants Emergency Response – Mediterranean: <http://data.unhcr.org/mediterranean/regional.php>

⁴ Vabariigi Valitsus – pagulasküsimus: <https://valitsus.ee/et/pagulased> (18.11.2016)

⁵ Siseministeeriumi raport (2016) „Toimetulek rändeajastul – rahvusvahelise kaitse valdkond ja kohalik tasand“ teabepäevadel tekkinud küsimuste vastused: https://valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/failid/rande_infopaevade_raport.pdf

LISAINFO

Rahvusvaheline migratsiooniorganisatsioon (IORM) www.iom.ee Rahvusvahelise kaitse statistika: <https://www.politsei.ee/dotAsset/218156.pdf>

E-õppematerjal EduKit: <http://edu-kit.sameworld.eu/> Materjale keskkonnarände teemadel Pagulasabi: www.pagulasabi.ee

Koostaja: Eeva Kirsipuu-Vadi, Peipsi Koostöö Keskus; **Ekspert:** Kert Valdaru, Sisekaitseakadeemia rändespetsialist

www.ctc.ee

Kaasrahastab Euroopa
Liit